

Prispeval Jure Lesjak in Jernej Prodnik
Četrtek, 29 Maj 2008 06:17

Črnjan Dr. Žiga Vodovnik, docent na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, je eden tistih profesorjev, ki s svojim pedagoškim delom, poučevanjem ter raziskovanjem vseskozi sestopajo iz vsakdanjih praks, konceptov in pristopov klasičnega študijskega procesa, za katerega se zdi, da je vedno bolj vpet v neoliberalno ideologijo kapitalistične percepcije svetovne politične in pr edvsem družbene ureditve.

Iskanje alternativnih družbenih rešitev skozi nujno prisotno (radikalno) kritično misel, s poudarkom na teoretskih izhodiščih anarhizma ter libertarnega in emancipatornega potenciala družbenih gibanj, ki jih relativno plitek nabor vsebin študijskih programov družboslovnih ved sistemsko in strukturno zanemarja, je Žigovo glavno vodilo v spopadu za drugačen, boljši, pravičnejši svet, v katerem bo enakovredno in enakopravno sleherno človeško bitje. To kritično misel, ki sporoča, da obstajajo poleg obstoječih, ustaljenih ter dominantnih družbenih oblik in vzorcev, tudi drugi pogledi, ki jih obstoječi tokovi skušajo na vsak način odnesti onstran želenega oziroma sprejemljivega, poizkuša Žiga z interaktivnim, sproščenim in osebnim pristopom ter odnosom s študenti prenesti v predavalnice fakultete, kjer še posebej spodbuja lastno, kritično razmišljanje in reflektiranje družbenih problemov ter vprašanj.

Z intelektualnim upom **Žigo Vodovnikom** smo spregovorili o aktualnih in širših vprašanjih šolstva ter študija v naši državi in nasploh.

Pojasni nam kakšne so razlike med študijem v Sloveniji in v ZDA, glede na to da si študiral tam. Kakšne so razlike v pristopu in konceptu samega študija in ali mogoče te drugačne pristope sedaj prenašaš na svoje učenje na FDV?

Zagotovo je bistvena razlika in tudi sprememba, ki jo hitro opaziš. Oseben odnos na relaciji študentje - profesorji je v ZDA nekaj povsem drugega. So pa tudi pri nas neki zametki teh sprememb. Ko sem bil jaz študent, je bila ta distanca še malo večja. Zdaj počasi prihaja do tega, da se poskuša z malo bolj osebnim pristopom premostiti to demarkacijsko črto. A so tam še vedno v tem pogledu korak naprej.

Vendar ne smemo imeti iluzije, v ZDA je deloma to način dela. Tudi nasploh v družbi je ta oseben odnos, dostopnost - vsaj načeloma - neka norma. Po drugi strani pa je tudi res, da so tam univerze vendarle podjetja in se morajo v bistvu za vsakega študenta boriti, da ohranijo svoj *budget*, da ohranjajo prispevke, financiranje.

Torej je to velik faktor?

Ogromen faktor. Treba je priznati, da ta odnos do študentov, prijaznost, odprtost, ni v službi tega, da bi oni želeli študente razveseliti in razsvetliti, ampak zato, da ohranjajo svoj delež na trgu. To je zagotovo.

Ena stvar je tudi to, da pri nas profesorji niso toliko podvrženi turbulencam na trgu, pri čemer je v ZDA drugače. Celotna akademska sfera je podvržena menjavam, pritiskom in zaradi tega so evalvacije s strani študentov tudi toliko bolj relevanten faktor. Univerze najamejo oziroma novačijo »prvokategornike«, še posebej največje univerze kot so Harvard, Yale, Brown. Zato je tam tisti magnet, da dobijo najbolj zveneča imena, ki najbolj ustrezajo študentom.

Kako pa je šla tvoja pot do Harvarda?

Že kot *Predoctoral Fellow* na Boston University sem večino časa delal v glavni harvardski knjižnici Widener Library. Na Harvardu sem lansko leto pridobil post-doktorsko pozicijo v oviru Faculty of Arts and Sciences – History of American Civilization, ampak sem vezan na delo tukaj in si ne morem privoščiti eno ali več-letne pavze. Sedaj sem tam po nekih »kolobarjenjih«, en semester izkoristim vsako leto.

Pri nas imamo še vedno predvsem javno šolstvo, ampak zdaj se na novo ustanavljajo zasebne univerze. Kakšno je tvoje mnenje o njih? Se lahko morda približajo privatnim univerzam v ZDA, ki so veliko bolj kvalitetne od naših?

Problem s spremembami v Sloveniji je predvsem to, da je avtonomija univerze še bolj pod pritiskom. Privatne univerze propagirajo, da bo to izboljšalo celotno javno sfero, ampak po drugi strani se ve, da to enostavno ni mogoče. Ne morejo tekmovati z glavnimi univerzami v Sloveniji. Gre za neke marginalne institucije, ki nimajo niti predavalnic niti knjižnic, kar je najbolj pomembno!

Knjižnice si pravzaprav izposojajo drugod ...

Točno tako. Mislim, da to res ni nek korak naprej. S tem, ko želimo na tak način narediti korak naprej, jih delamo najbrž pet nazaj.

Profesor na FDV Janko Prunk, ki je preko odborov odločal ter pomagal pri tem ustanavljanju, je potem naredil manjši *preobrat*. Za ustanavljanje teh fakultet oziroma univerz pravi, da je to sicer legalna poteza, ni pa legitimna. Če obstaja zakonska podlaga, zakaj bi se jih potem pri tem zaviralo?

Tudi sam mislim, da bi bilo najboljše, da se jim ustanavljanje pusti. In da bi se jih dejansko prepustilo trgu. Vse, ki so nastale v zadnjih letih, so imele privilegiran položaj. Omejeval se je vpis na rednem in izrednem študiju na primer znotraj Univerze v Ljubljani, še posebej na družboslovnih fakultetah, na drugi strani pa se je ta mesta delilo tem novim institucijam, ki v bistvu ne bi imele niti enega vpisa. Še danes imajo zgolj par študentov.

To je pokazal tudi zadnji vpis, ki se je pravkar končal.

Katastrofa. Se pravi, po svoje bi jim jaz pustil njihov fetiš, da naj prosti trg pove svoje.

Kaj pa bolonjska reforma, se ti ne zdi, da gre za nek vrste »šnelkurz«? Semestrski predmeti, ki so napram starim programom manj poglobljeni. Se dobi s tem bolj površinsko znanje, ki prej temelji na empiriji ali pa morda kvazi-multidisciplinarnosti?

Sporno se mi zdi na dveh nivojih. Za same študente je sporno zato, ker bi moral biti univerzitetni študij čas raziskovanja nečesa novega, drugačnega. Zdaj pa gre za valilnico kadrov.

Ravno si delim poštni nabiralnik z nekimi kolegicami oziroma kolegi, kjer morajo študentje delati prošnje za upravne enote in tako naprej. Dejansko ni pošteno do študentov, ki pridejo na fakulteto, da nimajo nekega pravega študija. Imajo neke tečaje, kako potem takoj *ustrezati*. Iz njih delajo neke trikotnike, kvadrate, kroge, ki bodo ustrezali in zapolnili mesta znotraj gospodarstva.

Vzroke za to gre iskati v preveliki odvisnosti od gospodarstva, ki duši avtonomnost in kreativnost univerze. Se pravi delati nekaj novega, drugega, kar je neodvisno od aktualnih zahtev trga. Če preidemo na drugo raven, do samih profesorjev, raziskovalcev, pedagogov. Obstajajo omejene opcije za kreativno delo, za raziskave, ki morda niso profitabilne. Če se ukvarjaš s politično filozofijo, teorijo, enostavno nimaš možnosti oziroma so le te zelo omejene. Si seveda v depriviligiranem položaju, v nasprotju z nekaterimi drugimi raziskovalci, ki delajo stvari, ki ustrezajo gospodarstvu.

Za primer: če želiš delati analizo predsedniških ali strankarskih volitev, je super. Enostavno nudiš politični eliti, da vedo, kako še bolj kompetentno zmanipulirati množico v njeno nekompetenco.

Če pa želiš delati nekaj, kar bi poskušalo presegati neke obstoječe omejitve, na primer preseganje posredne demokracije v neposredno demokracijo, iskati neke druge politične strukture ali prakse, ki gredo preko nacionalne države in kapitalističnega reda, pa je utopično razmišljati, da boš lahko za to dobil kakršnekoli možnosti za raziskovanje. **Vec fotografij**

lahko najdete v

[Albumu](#)

▪

Glavni ugovor je, da so to zahteve trga in tudi univerze se vedno bolj obnašajo tržno.

Ja, ampak problem ni samo družboslovje... Tudi druge discipline so zelo sporne. Raziskovalni center v okviru francoske Sorbonne je delal raziskave za L'Oreal. Zaključki do katerih so prišli, so bili v nasprotju s cilji financerja. Prej pa so imeli pogodbo, ki je omogočila financerju, da je preprečil objavo raziskave v javnosti.

To je potem tisto vprašanje, kako ohranjati kvaliteten in neodvisen študij. Že samo polje družboslovja je drago, ogromno denarja gre, da imaš kvalitetne knjižnice, baze podatkov, predavalnice in nenazadnje predavatelje. Na drugih poljih pa je strošek še toliko večji: za laboratorije in drugo opremo.

Kako zagotoviti, da si vseeno še avtonomen v svojem delu? To je spolzek teren, kjer sam ne vidim nekega jasnega odgovora.

Zdi se, da študentje veliko raje delajo v *kafiču* in zaslužijo pet evrov na uro, namesto da bi se resno posvetili študiju za štiri leta in nato to znanje uporabili.

Se strinjam, to je res. Ampak zaradi neke splošne situacije, zaradi finančnih potreb. V ZDA je drugačna situacija, ker skozi tista štiri leta nisi prisiljen kaj preveč delati. Ampak že spet je nek super način discipliniranja študentov, ki se skozi pet let razsvetlijo in radikalizirajo. V Ameriki imaš več možnosti. Na samem Harvardu na primer - čeprav je

konservativna institucija - je najboljša možnost za študij »heretičnih« političnih filozofij, kot je marksizem, anarhizem, proučevanje alternativnih družbenih ureditev itd.

Ampak vseeno, ko končaš študij te več ali manj čaka breme študijskega posojila in hitro moraš začeti odplačevati dolgove in znova postaneš del te družbe.

Toda v ZDA študirajo, da bi dobro zaslužili, ne ker bi jih zanimalo neko samo-izpopolnjevanje? Vsaj za večino to velja, kot pri nas, v končni fazi?

Težko je dati neke splošne ocene, ampak tudi glede študijskega dela, ki si ga omenjal prej; mogoče to res drži za pet ali pa deset odstotkov študentov, ampak isti odstotek bi morda v drugačni situaciji raje izbral dodatni študij, branje, organiziranje različnih kolektivov. Se pravi, ni glavna korist zgolj to, kar ti dobiš na trgu.

Ugotovili smo že, da se univerze tudi v Evropi vedno bolj prilagajajo trgu. V Ameriki so se že prej oziroma se skoraj ves čas, vsaj zasebne. Se tudi javne fakultete prilagajajo trgu? Najbrž morajo tekmovati z zasebnimi?

V ZDA t.i. javne univerze na nekaterih poljih ne morejo funkcionirati. Lahko na primer na polju družboslovja ali filozofije, kjer je ta neposredni

strošek minimalen - vsaj v primerjavi s tehničnimi univerzami, kot je MIT (Massachusetts Institute of Technology, op.p.), ki je mega-korporacija.

Na City of University of New York vsako leto organizirajo Left Forum, ki gosti akademike, raziskovalce in aktiviste celotnega sveta in forum iz leta v leto raste. Gre za javno univerzo, ki živi večinoma od donacij posameznikov, organizacij, sindikatov, ki to univerzo podpirajo, ker vidijo, da je pomembno, da se vzpostavljajo neke proti-institucije, ki lahko podajajo neodvisno ter kritično znanje, ki je nujno.

Je pa na primer ogromno malih kolidžev v ZDA, ki so bili bolj aktivistično usmerjeni - v študij okoljske problematike, družbenih gibanj -, in so v zadnjih letih propadli. Enostavno primanjkuje denarja, ker so prepuščeni trgu - izključno trgu in osebnim donacijam.

Francija, Anglija, vse države Evrope grede v to smer, med njimi tudi Slovenija ... Pa tudi FDV, s FDVizijo in Gala prireditvami? Se faks prodaja študentom?

Zdaj lahko rečem, da je FDVizija slaba, ker nisem bil nominiran. Lani sem bil (*smeh*). Je korak naprej, da se ustvarja skupnost. Osrednji problem je majhnost Slovenije, vsak študent gre za vikend na svoj konec. V tujini, predvsem v ZDA, kjer pridejo skupaj študenti iz celega sveta, so na kampusu praktično celo leto. Zapustijo ga dvakrat, trikrat na akademsko leto in potem se ustvari tista skupnost, ko vidiš, da je kampus živ. FDVizija je korak naprej v to smer, da se ustvarja vez med

profesorji in študenti. Samo v tem pogledu. Po drugi strani pa je seveda sporno oziroma vprašljivo vse drugo, kar spada zraven ... Tudi to, da se ocenjuje profesorje in se jih skorajda reducira na to, kdo je bolj fizično privlačen.

Kakšen pa je slovenski študent, na primer na FDVju? Kako bi ga opisal.

To je nevhvaležno vprašanje. V bistvu je vsak razred različen, težko je dati neko oceno. Če pa iščeš študente, ki razmišljajo, jih zanimajo stvari, ki raziskujejo, jih je ogromno. Veliko je lastne iniciative, kar je meni pomembno. Da ti je študij neka možnost, da izkoristiš čas, privilegije, da lahko študiraš; zato, da nekaj delaš, da reflektiraš družbo v kateri si, politični sistem, svoj lastni položaj, lastne predsodke, usedline, ki jih prej dobiš skozi izobraževanje.

To je res pozitivno, vidiš vso širino študentov, kam vas nese in kaj delate. Iskati je treba znanje in ne le neznanje in sam ne iščem le tistih, ki so kar se le da apatični in jim je to le odskočna deska za čimprejšnjo profesionalno kariero. Ampak to, da pridejo študenti na fakulteto izkoristiti ta čas za to, da se učijo, ustvarjajo. Zagotovo jih je ogromno.

Kdo pa je kriv za to, da v četrtem letniku nekdo uporabi en vir kot literaturo pri eseju ali seminarski nalog? Je kriv študent ali sistem, ki ga je pripeljal tako daleč?

Mislim, da kar oboje. Tudi, če bi sistem bil tako slab, mislim da nek študent, ki bere, ki raziskuje, je kritičen, bo vedno lahko pisal o teh stvareh. Eno izmed glavnih polj mojega raziskovanja je anarhizem. In tam je najbolj zanimivo, kako so revni priseljenci iz Italije, Nemčije, Balkana, V Evrope, brez formalne izobrazbe, sprva komaj pismeni, saj so prišli v »novi svet« brez dokončanih osnovnih šol, začeli sami ustanavljati šole. Sami so začeli ustanavljati različne kolektive in bralne krožke, kjer so nato študirali temeljna filozofska ter politična dela. Ko vidiš tiste publikacije znotraj delavskega gibanja; večina je bila brez formalne izobrazbe, ampak njihov pogled, analize in nivo pisanja – res fenomenalno.

Na primer, pisma dveh najbolj znanih mučenikov anarhizma. Sacco in Vanzetti sta bila zaradi nekega ropa obsojena na smrtno kazen. Njuna pisma iz zapora so nekaj najbolj fascinantnega za branje, pa sta oba bila brez formalne izobrazbe. Morda bi morali današnji študentje malo brati tudi to in se malo zamisliti.

Zakaj študentje iščejo kritično držo zunaj fakultete, v mladinskih centrih, v Rogu, na Metelkovi, zakaj ne morejo tega iskati na fakulteti?

Univerze so skozi zgodovino bile hierarhične institucije. Po eni strani so

bile prostor prostega razmišljanja, dinamizator družbenih sprememb, če pa pogledamo po drugi strani, koliko je bilo tistega, koliko se je nevtraliziralo, kolikokrat se je dalo nekih opravičil za družbene krivice, koliko se je dalo znanstvenih aver nekim nedemokratičnim, protidemokratičnim sistemom... Ko razmišljamo o nekem odpiranju je tako mogoče smiselno razmišljati zunaj predavalnic.

Res pa je, da univerz ne smemo pustiti kot nekih prostorov, kjer ne sme biti političnih oziroma družbenih bojev. Žal prenekateri kolegi spustijo svoje standarde, svojo pravo poslanstvo in se zgolj prodajajo trgu kot *rent-a-intelektualci*

Tudi jaz se strinjam, da se prepogosto pozablja, kako pomembno vlogo ima univerza znotraj družbe. Sploh ne samo za študente, to leti tudi na pedagoge, raziskovalce in zaposlene znotraj univerz. Izkoristi ta svoj privilegij za spreminjanje sveta - na tej točki najbrž ni treba opozarjati, da je svet treba spremeniti. Noam Chomsky v svojem eseju *Responsibility of Intellectuals*

osvetli ravno to odgovornost, seveda pa jo veže na intelektualce in ne samo na akademike. Navsezadnje pravi, da so oni velikokrat prvi apologeti sistema.

Kaj pa problem s samimi profesorji? Mnogo profesorjev je zasidranih na fakultetah in se jih ne da oziroma ne more odstraniti, čeprav morda niso najboljši pedagogji.

Tudi to je pomembno, da v Sloveniji sam sistem ni najbolj jasen, saj si razpet med raziskovalnim in pedagoškim delom. Če boš povsem sfokusiran v raziskovalno delo in v določenem obdobju hlepel po objavah v različnih publikacijah, na drugi strani pa zanemarjal študente, gre za zelo vprašljivo oziroma sporno dejanje.

Osebno imam za kaj takšnega preveliko spoštovanje in odgovornost do študentov. Skozi akademsko leto trpi predvsem moje lastno pisanje, zato ker več pozornosti posvečam njim, vsem njihovim esejem, da jih preberem, da povem, kaj lahko izboljšajo, kateri eseji so tako dobri, da se jih lahko kje objavi. Da so predavanja vedno sveža, nova. Zato pa mogoče malo trpi, kako bi rekel, produkcija.

Ravno o tem je govoril tudi dr. Andrej Kurnik; da so profesorji preobremenjeni, da v bistvo sploh ni časa za raziskovanje.

Sploh, sploh. Za polno pedagoško obremenitev moraš imeti 180 delovnih ur, to pa pomeni vsak teden 3x po štiri ure predavanj. Če imaš to odgovornost do študentov, da se vsaj prej pripraviš, praktično samo za to delaš cel teden, tudi čez vikend.

Torej je možno, da pri nas profesorji niso slabši, ampak so samo preobremenjeni in je tukaj tisti problem?

Sploh nisem rekel, da so slabši. Enostavno je sistem napačno zastavljen. Mogoče je napaka predoziranje, v želji, da bi podali toliko znanja, podajo prevelik odmerek. Isto kot pri zdravilih, ko misliš da boš naredil bolje, če boš namesto enega odmerka dal kar tri. Rezultati so nam znani.

V želji, da boš podal vso znanje, študente zadušiš, da komaj priplavajo na površje. Pišejo izdelke samo zato, da ujamejo *deadline*, ne pa zato, da bi napisali nekaj novega, oddali v tisti svoj mentalni inkubator in nato še razmišljali o izdelku. Enostavno ni možnosti biti kreativen, oziroma, žal je dan prekratek za to.

Kakšen pa se ti zdi odziv študentov na tvoje predmete?

Ocene so pozitivne, vsaj kar se evalvacij in odzivov tiče. Žal mora biti vse kvantificirano, toda meni je bolj pomembno - četudi bi ocene bile slabše - da izkoristiš to priložnost za podajanje nekih novih vpogledov, da mogoče začne kdo brati nove stvari, da začne o določenih stvareh razmišljati čisto drugače. Se pravi, da se razblini stereotipe in dogme, kot je ta, da obstaja življenje samo znotraj države, le znotraj političnih strank. Študentom hočem pokazati, da so kapitalizem, narod in nacionalna država samo neke človeške kreacije, ki so krive za večino morij skozi zgodovino. So rezultat političnih sil znotraj družbe in ne neki nespremenljivi naravni zakoni; zato jih lahko odpravimo že jutri. Če naslovimo take stvari in rešimo iz zgodovinske pozabe teorije in filozofije, ki so neupravičeno na margini, potem sem zadovoljen.

Prispeval Jure Lesjak in Jernej Prodnik
Četrtek, 29 Maj 2008 06:17

Več fotografij lahko najdete v [Albumu](#).